

Szemléletről

Eszméletre

I.

B. Virághalmy Lea: Gondolat az Időben,

avagy a tradíciókutatás módszertana

SZEMLÉLETRŐL ESZMÉLETRE I.

SZEMLÉLETRŐL ESZMÉLETRE

I.

B. Virághalmy Lea

Gondolat az Időben,

avagy

a tradíciókutatás módszertana

ISSN 1219-2015

ISBN 963 650 115 7

SZENTENDRE

1995

Konzulens

Nyíri Tamás

© Dr. B. Virághalmy Lea

Megjelent számozott példányban

Mert, mint sóhajlás a térben,
Gondolat is az időben
Szabadon jár és keres:
Szemléletről szemléletre,
Eszméletről eszméletre.
Vonzódásos... kényszeres...
Szándékoknak is van "jó"-ja,
Szellemgravitációja,
Teremtőnktől emberig.
Úgy vezet át az időkön,
Mint anyagjárta mezőkön
Lelkemtől a testemig.

Dienes Valéria:

Októberi emberek
(Részlet)

GONDOLAT AZ IDŐBEN

Az ember véletleneken múló születése és biztos, elkerülhetetlen halála nem számítható ki előre; tettei viszont általa értelemmel és szabadon irányítottak, egy meghatározott cél érdekében. Térben és időben az ember a hozzá hasonlóan egyszeri, megismételhetetlen és szuverén módon cselekvő embertársaival együtt él és alkot, kiknek tetteire pusztán törvényszerűség alapján előre következtetni nem lehet. Ebből a környezetéből életében nem tud kitörni, hiszen emberi lénye/lényege korától, történelmétől elszakíthatatlan.¹

Méltóság és szépség rejlik e tág lehetőségek szabadságában, mely egyben korlátokat is szab. E korlátok megha-

1. V.ö. K. Rahner: Ige pp.127-128, 144-145.

tározzák nemcsak cselekedeteit, hanem azokon keresztül determinálják magát az embert is, kinek történelmében ezek a tényezők különböző mértékben dominálnak.

Vizsgálatuknál ki kell emelni az eredetileg nem az ember belső igényeiből fakadó, hanem valamiféle külső elvárásnak megfelelő tényezőt: az "idegen-meghatározottságot"², mely három, egymással szervesen összefüggő részből áll. 1. Az erkölcsi jó kapcsán Arisztotelész vallja, hogy a természetének megfelelő élet tudja csak boldoggá tenni az embert, mivel a megfelelő lelki alkatnak - helyes gondolkodással párosulva - evidens az erkölcsi jó, mely nem cél számára, hanem a természetes cselekedeteiből következően okozza a boldogságot. Zénón etikája szerint az ember él-

2. V.ö. P. Henrici: Ember pp.6-11.

jen összhangban a logosszal, vagyis tulajdonképpeni létével és a természettel, melyet követnie kell, hiszen az adja számára a Törvényt. Aquinói Szent Tamásnál az embernek természetes vágya van Isten látására (*desiderium naturale videndi Deum*), Nietzsche Zarathustrája pedig a húsból és vérből való természeti embert biztatja, legyen azzá, ami valójában. Ezekből a példákból is látszik, hogy az ember az állatvilághoz hasonlóan kiszolgáltatott "eleve elrendelt" természeti szükségszerűségeknek. Függ az ember attól, ami VAN, de ennek lehetőségein belül már ő döntheti el, hova helyezi a hangsúlyt. 2. A következő meghatározó szféra a kötelesség. Választás nincs, teljesítenem KELL azt, amit a társadalom, az egészség, bizonyos élethelyzetek, munkakörök megkö-

vetelnek. Ennek elmulasztása elkerülhetetlenül visszaüt. Ezt értelmileg be kell látni, el kell fogadni, sőt - annak tudatában, hogy ez az emberre ruházott kötelesség - önmagát felülmúlva teljesítését akarni is kell. Így az eredetileg az emberre kényszerített kötelesség-szerep (amennyiben hittet, jó lelkiismerettel, szívesen el tudja fogadni) feladatává, majd hivatásává válhat. A kötelesség által szigorúan lekeskenyített út ekkor kiszélesedik, az eddigi idegen cél, mely korábban meghatározta életét, most annak értelmévé válik. Így léte az "idegen-meghatározottságból" a legmagasabb szintre lép, az "önmeghatározottságba", mely az emberi méltóság legnagyobb formája.³

3. Az önmeghatározottság elérésének ez az egyetlen sikeres útja, másképpen történő megvalósítása inkább önigazolásnak tekinthető.

3. A természetes ösztönök és az emberre rárótt objektív kötelességek mellett a véletlennek alapvető szerepe van. Az élet véletlen találkozásból születik, az ember vágyai, feladatai a véletlen szeszélyének LEHETnek kitéve. A sorsát határozzák meg az embernek előre nem várt, a szürkéségből megmagyarázhatatlanul kitörő ajándék találkozások, melyek a szeretetben realizálódnak. Rahner szerint: "a szeretet... levezethetetlen egyszerűségében létező személyre irányuló akarat"⁴. "A szeretet fölfénylő tisztasága"⁵ pedig a megismerés. Ezzel szemben "a véges olyan megismerése, amely nem a szeretetben látja beteljesedni - és akarja beteljesíteni - tulajdon legvégső lényegét, sötétséggé

4. K. Rahner: Ige p.110.

5. U.o.

változik"⁶. Ez a sötétség gátolja az embert a társa elvárásainak megismerésében, melynek - jó lelkiismerettel - éppen a saját akaratánál döntőbb kellene lennie. Ám, ha ez megvalósul, akkor a másik felé irányuló tetteit már nem idegen tényezők fogják meghatározni, hanem a másik, a társa, vagyis léte "mástól meghatározottá" válik.

Az embernek természeténél fogva belső igénye van arra, hogy mindig valami Magasabbhoz viszonyuljon. A felvilágosodásig az egészségesen megoszló három meghatározó tényező szabta meg az ember viszonyulásának tárgyát, változó módon és intenzitással, de mindig együtt, heteronóm formában. Az ember azonban fellázadt, és felborította az egyensúlyt: az

6. K. Rahner: Ige p.110.

egyik tényezőt kiragadta összefüggéseiből, és kizárólagossá, autonómmá tette. Kant etikájának alapelve az emberi tetteket meghatározó, az erkölcsi értékek tisztelétéből fakadó Törvény, mely a kötelességérzeten alapul. A kategorikus imperativus, a "cselekedj úgy, hogy akaratod maximája egyúttal mindenkor egyetemes törvényhozás elvéül szolgálhasson"⁷ révén az értelmes és felelősségtudattal rendelkező ember önmagát határozza meg. Az autonómia ebben a formában biztosítja az ember méltóságát, kötelességként (!), hogy úgy használjam "az emberséget mind magamban, mind mindenki más személyében, mindenkor mint célt, sohasem mint pusztán eszközt"⁸. Fichténél a legfőbb kötelesség az akart

7. I. Kant: Gyakorlati ész pp.19-44-59, 75-93.

8. I. Kant: Grundlegung pp.99-100.

I. Kant: Metaphysik II. §23-44.

tett, mely által szabad lesz az ember, mert Én-je intelligenciaként valósulhat meg. De míg az idegen-, a más- és az ön-meghatározottság heteronóm egysége különböző helyzetekben mindenki szintjének megfelelően biztosította a döntési szabadságot, addig a felvilágosodás - mely már képes a tudomány által a világot újjáteremteni - ezt félretolva, helyébe az önmaga, mint tiszta "észlény"⁹ által meghatározott, kivetített Törvényt helyezve, mondhatni, parancsba adja a szabadságot. Ennek gátja viszont ismételten a társadalmi körülményeken is alapuló különbség. Vizsgáljuk meg Helvetiust! "Az ember általában csak azoknak az eszméit tükrözi vissza, akik a környezetében van-

9. J.G. Fichte: "ein vernünftiges Wesen"

nak."¹⁰ Az egyenlőtlenség megszüntetésére így két dolgot tehetünk: vagy a társadalmon kívül neveljük fel Émile-t, ahogy Rousseau tette, vagy - mivel Csokonai szerint kanász marad, akinek a nevelője kanász - a társadalmat változtatjuk meg. Ez magától is végbemehet, ugyanis a magántulajdon révén polarizálódott közösségekben egyesek a megszerzett politikai hatalmuk révén eljutnak oda, hol "az egyenlőtlenség végső határa és utolsó pontja" van, "amely bezárja a kört, és azt a pontot érinti, ahonnan kiindultunk; itt minden egyes újra egyenlő lesz, mert mindnyájan semmik"¹¹. Ezt a folyamatot a politika gyorsíthatja meg, mely Rousseau szerint nem objektív történelmi tény, hanem

10. C.A. Helvetius: Szellemről pp.403-438.

11. J.J. Rousseau: Értekezés p.273.

főleg erkölcsi kérdés, mely arra irányul, hogy mihez kell, hogy joga legyen az embernek. Az ebből a jogból születő végrehajtó hatalom a közakarat megállapodásán, szerződésén alapul, s bármikor visszahívható a közösség maga szabta, tagjait egyformává, testvérivé tevő törvénye alapján. Ezt a gondolatot Robespierre teljesen magáévá tette.

A keresztény Európa hegemoniája - melyet számára a világ missziókkal történő inkultúrálása biztosított - megszűnt a XIX. századra. Az egyház az egységét is fenyegető új világ tudatformáihoz nem kívánt felzárkózni, "öt sebet"¹² nem gyógy-

12. A. Serbati-Rosmini: Delle cinque piaghe

1. a nemzeti nyelvű liturgia lehetőségének hiánya, 2. a papság nem megfelelő képzése, 3. püspökök világi fejedelmektől való függése, 4. püspöki kinevezésekből az alsópapság jogtalan kizárása, 5. világi hatalmak beavatkozása az egyház belügyeibe.

gyította. Az ellenállásra így kívülről képtelennek tűnő, visszahúzódó egyház számos híve megingott, - magát önmeghatározva - régi, neveltetéséből eredő keresztény értékrendszerének természetfölötti motivációját kiiktatva "emberbaráttá" vált. A folyamat ellen fellépő Georg Hermest a pozitív kétkedésből pusztán gyakorlati ésszel kikövetkeztetett szilárd hitről (a kinyilatkoztatás többé-kevésbé figyelmen kívül hagyására hivatkozva), Rosminit pedig az intuitív úton, következtetés nélkül megragadott megismerésről (meghatározottságról) vallott nézetei miatt az Index Kongregáció elítélte. A helyzeten nem egyes teológusok, hanem majd a IX. Pius által összehívott egyetemes zsinat volt hivatott segíteni, az alapkoncepció szerint az egyház teológiai fogalmának

tisztázásával. De a Róma megszállása és a porosz-francia háború miatt megszakadt I. Vaticanum csak a "Dei Filius" és a "Pastor Aeternus" konstitúciókat fogadta el, így az eretnekként való elítélés és az infallibilitás dogmája az egyház támadóit a későbbiekben még radikálisabb szembefordulásra készítette. Ennek szívós, leküzdhetetlen bázisát a már a feudalizmusban közösségi privilégiumokkal rendelkező tulajdonos és képzettségi polgárság szolgáltatta, melynek állandó piacra termeléséhez megbízható ország- és nyelvismeretre, írni, olvasni, számolni tudásra volt szüksége. Ők a polgári haszonelvűségből kiindulva egy ponton túl az abszolút monarchia ellen fordultak, és a kereszténység Isten előtti egyenlősége helyett "kifizetődőbbnek" találták a Tör-

vény előtti egyenlőséget. Ez akkor biztosított számukra, ha a valóságos élethelyzetek kiszámíthatóan egyformák - azaz ez csakis egy szűk elit zárt, szociálisan nem értelmezhető ideológiája lehet. A Nagy Francia Forradalom egész emberiséghez viszonyulása elbukott, az utána következő úrt ez a közösségre vonatkoztatott emancipációs szabadság-gondolat: a liberalizmus töltötte be - vagyis az egyénnél értékesebb Nemzet és Állam, mely a magát akaratként megvalósító ész hatalmára épül.¹³

Az ember biológiai, filozófiai és pszichológiai egyéniségét ezek a tényezők szüntelen alakítják. "Mert az élet"

13. Hegel szellemfilozófiájában az abszolút szellem konkrét megjelenése a történelemben az állam.

írja Bergson "hajlam, s minden hajlam lényege kéveformán bontakozni, növésének pusztá tényével széttartó irányokat teremteni, melyek közt megoszlik a lendülete. Ezt észleljük önmagunkon is annak a speciális hajlamnak fejlődésében, amit jellemünknek nevezünk. Ha visszanézünk saját történetünkre, mindegyikünk látja, hogy gyermekkori egyénisége, bár oszthatatlanul, mégis különféle személyeket egyesített magában, melyek, mert születőben voltak, együtt maradhattak... De az egymást átható személyiségek növekedőben összeférhetetlenné válnak, s minthogy mindegyikünk csak egy életet él, kénytelenek vagyunk választani. És valóban szüntelenül választunk... Az időben befutott utunk tele van hintve mindannak hulladékaival, amik elkezdünk lenni, s

amikké válhattunk volna."¹⁴ Ha azt kutatjuk, milyenek az ember gondolatai, s hogyan, minek hatására lettek olyanná, akkor meg kell találni azt a műfajt, melyben leginkább kereshetjük a vizsgált személyiség többé-kevésbé állandó megnyilvánulásait, ítélkezéseit azokról a magatartásformákról, érzésekről és tapasztalatokról, melyek az adott kultúrkörben kialakultak. Rahner a transzcendencia és a történelmiség viszonyát vizsgálva megemlíti: "amit jelenségnek nevezünk, az nem más, mint amivel az ember történelmében találkozok: az összes világon belüli létező, nemcsak a közvetlenül érzékileg megismerhető tárgyak, hanem - teljes létében és cselekvésében - maga az ember is, aki a megismerésben és közös, valamint környező

14. H. Bergson: Teremtő pp.95-96.

világával érintkezvén megragadja saját történelmi lény(eg)ét."¹⁵ Az ember szellemi lelkének aktív változása - azaz történetisége - csakis passzívan elszenvedett fejlődésében gyökerezhet, egymást mintegy átjárva és egymásra épülve (conpenetratio). Yeats önéletrajzában így ír: "semmit sem változtam tudomásom szerint, s mégis úgy kell lennie, hogy gondolataim megváltoztak, tudomásom nélkül"¹⁶. Wordsworth szerint: "a legtöbb költővel az volt a baj, hogy nem tudták tekintetüket állandóan tárgyukon tartani. Pillantásuk túl gyorsan repdesett, meghatározták, átformálták, felhasználták a tárgyat."¹⁷ Benjamin Disraeli "válasza" erre: "ne verseket olvass, hanem életrajzokat, mert ez az el-

15. K. Rahner: Ige p.168.

16. J.T. Titon: Élettörténet p.96.

17. U. o.

mélet nélküli élet"¹⁸. Egy ember sorsából, történetéből sokat tanulhatunk, annak pusztá tényei mögé látva, ha hagyjuk azokat megszólalni saját környezetükben, világukban, melyet André Varagnac így határozott meg: "közösségi hit hitelvek nélkül, közösségi gyakorlat elmélet nélkül"¹⁹.

A tradíciókutatás műfajául tehát a biográfiát választom, melyet - az ógörög költőéletrajz-típus ellenhatására kialakult filozófus-életrajz legismertebb képviselője, Diogenész Laërtiosz nyomán - a Pallas lexikon így határoz meg: "a történetírás egy faja, mely egyes személynek élettörténetét adja elő. Az így felfogott életrajz nem szorítkozik hőse életének

18. K. Köstlin: Hazugságtörténet p.121.

19. U. o.

külső eseményeire, hanem a belső ember rajzára, jellemzésére törekszik, s nevezetesen azt a kapcsolatot kutatja, mely az egyén és azon viszonyok közt fennállt, melyekbe történetileg helyezve volt, mint hatottak azok ő reá, s mint hatott ő is ki azokra... Az életrajz a többi történeti fajoktól lényegesen különbözik abban, hogy nem az események fonalán halad, hanem az egyént teszi ábrázolása központjává, a körül rajzolja meg a kort és a kor eseményeit."²⁰ Az életrajzi módszer (biographische Methode) fogalma - bár jelentése ebben a meghatározásban gyökerezik - tudományáganként változó. Jellemző módszerként a pszichológia, pszichiátria, a szociológia és a kriminológia használja, valamint idegen kultúrák tanulmányozására

20. Pallas VI. p.25.

már a néprajz is. A történelemtudományokban még nem vált egy teljes, hétköznapi értelemben "átlagos" emberi élet kutatása kellőképpen megszokottá, melynek oka a kidolgozáshoz szükséges megfelelő koncepció hiányában kereshető. Így szinte berobbant a humán tudományok korábban megszokott elvont struktúrájába a Thomas és Znaniecki által, a gyökerüket vesztett lengyel emigránsok körében végzett, személyes dokumentumokra épülő kutatássorozat.²¹

Az egyszerű vizsgálati jelentésnek indult mű a szociológiai irodalom klasszikusává vált; lényege az átélt valóság egy meghatározott összefüggésben történő múltbéli

21. W.I. Thomas - F. Znaniecki: Polish Peasant
A felméréshez a szerzők külföldre emigrált lengyelek és otthon maradt családtagjaik között váltott mintegy 15 ezer levelet elemeztek, s ebből illusztrációként 764-et, valamint egy teljes önéletrajzot közöltek.

megragadásának gyakorlati - és nem statisztikai (!) - alkalmazása. Ebben az intencionális játékokban az egyéni reakcióknak általános értéket tulajdonítani nagy veszéllyel jár, ezért a megfigyelt magatartást mindig össze kell vetni a vizsgált egyéniség történelmében tapasztalt megnyilvánulásokkal. Chałasiński - Znani-ecki módszerét felhasználva - 1930-ban diplomamunkájában ezt írja: "... csak az önéletrajz teszi lehetővé a szociológus számára azt, hogy pontosan határozza meg - a társadalmi tudat szempontjából - a különböző intézmények szerepét"²². A mód-

22. J. Markiewicz-Lagneau: Önéletrajz p.15. Chałasiński 1931-ben megjelent elméleti, módszertani műve irányadó lett a két világháború közötti szociológiában, s az egyre inkább "lengyel módszerként" emlegetett (Z. Dulcowski), a visszaemlékezést meghirdetett pályázatokkal segítő új megközelítési mód komoly hatással volt a csehekre, az amerikaikra és az angolokra is.

szerrel a lengyel Társadalomgazdasági Intézet (Institut d' économie sociale) vezető egyénisége, Krzywicki rögtön szembefordult, a statisztikához ragaszkodva. Az életrajzi visszaemlékezések alapján kutatócsoportja technikailag tökéletesen kidolgozta az attitűdgyakoriságok táblázatrendszerét. A másik ellentétes elemzési mód az ún. lefedési szabály szerinti értelmezés (covering-law explanations), amikor csak általános szabály szerint meghatározott feltételek mellett történhetnek meg bizonyos események, s a kutatás azokra a tényekre irányul, melyek "lefedik" a feltételeket.²³

A tradíciókutatás módszerének további tökéletesítéséhez Robert Redfield elgondolása szolgált, mely szerint egy ún.

23. V. ö. J.T. Titon: Élettörténet pp.87-88.

tipikus életrajzon (a typical biography²⁴) keresztül - egy nagy anyag tudományos feldolgozásával készített generalizált életrajz - az olvasó az adott társadalom tagjaként éli át a történetet. Redfield szerint "ez olyan módszer, amely megnyit egy bizonyos dimenziót, láthatóvá teszi azt, amit egyébként nem látnánk meg. Például: az elvárások és a valóság közötti különbséget, vagy azt, hogy a társadalom értéknormáinak mekkora jelentősége van a népdöntéseiben és a választási helyzetekben."²⁵ Ez az alapgondolat szerintem David Mandelbaum módszerével valósítható meg a tradíciókutatásban; ő a puszta kronológikus sorrenden kívül három megközelítést javasol.²⁶ 1. Az egyéni élet "di-

24. V. ö. R. Redfield: Community

25. A.H. Tobiasen: Módszer p.78.

26. V. ö. D.G. Mandelbaum: Gandhi pp.34-38.

menziói" az azt meghatározó főbb tényezőkhöz adnak különböző kategóriákat, mint a biológiai dimenzió, készen beprogramozott fejlődéssel, a kulturális dimenzió, előre gyártott általános forgatókönyvével, melynek elvárásai a társadalmi és (más formában) a pszichoszociális dimenzióban ismétlődő konfliktusok hatására módosulnak, átértékelődnek. 2. Különösen nagy hangsúlyt kap az egycsapásra, vagy fokozatosan; előírászerűen, vagy improvizált jelleggel bekövetkező fordulópont, mikor az ember új szerepvállalásra kényszerül (kulturális), kapcsolatai megváltoznak (társadalmi) és új éntudatot alakít ki (pszichoszociális dimenzió). A teljes fordulópontok jaspersi határhelyzetében a föltétlen - amely "úgy lép hozzám, mint tulajdonképpen énem követelése pusztá lé-

temen"²⁷ - "irányítja néma döntéseivel az élet útját; nem mutatható ki egyenesen, bár állandóan hordozza az életet"²⁸.

3. Ezek a szempontok az ember bizonyos tevékenységi indítékait kioltó társadalmi változások vizsgálatánál kitűnő eszközül szolgálhatnak, mivel egyben a fennmaradáshoz szükséges "adaptív készséget"²⁹ is bemutatják.

A kutatási gyakorlatban felmerülő következő döntő kérdés: mit tekinthetünk életrajzi dokumentumnak. Erikson így fogalmazza meg: "tágabb értelemben idetartoznak az összes írásos formában, vagy hangfelvételen megőrzött kijelentések, amelyeket egy ember önmagáról, vagy életének eseményeiben való részvételéről

27. K. Jaspers: Einführung. Id. Nyíri Tamás ford.: Filozófiatörténet p.446.

28. I. m. p.447.

29. V. ö. C. Kluckhohn: Document

tesz... Itt lényegtelen, hogy a leírt benyomások a magánélet történeteinek eseményeire vonatkoznak-e, vagy történelmi folyamatokéra. Ennek a két területnek a szisztematikus szétválasztása amúgy is lehetetlen, mert az élettörténet és a történelmi folyamatok egymástól kölcsönösen függenek, és egymást kölcsönösen befolyásolják."³⁰ A redfieldi módszer értelmében a tipikus életrajzhoz tartozó olyan események (születés, legkorábbi gyermekkor, halál, temetés, vagy mély "hullám-völgyek"), melyekről az ember már nem tud, vagy nem akar nyilatkozni, kortárs vallo-másokból, szakirodalomból kikövetkeztethetők. Erikson és Redfield meghatározását tovább kell pontosítanom forráskritikai szempontból, két tekintetben is. 1. Azt,

30. A. Lehmann: Autobiográfia p.48.

hogy a dokumentum, vagy adat mennyire reprezentatív, nem az dönti el, hogy a kutató személy a társadalom ranglétráján hol helyezkedik el, hanem, hogy mennyire képviseli a vizsgált életformát. 2. Érdekes, összetett probléma, hogy a forrás - akár írásos dokumentum, akár annak pusztulása miatt szóban hagyományozott mondanivalója - mennyiben tükrözi a valós eseményeket. Charles Olson szerint az életben két, egymással szervesen összefüggő, egymást kiegészítő hozzáállást (stance) különböztethetünk meg.³¹ Az egyik a történelem, mely - a Rahner által "felvillantott" fogalomnál maradva - "olyan történés, amely nem vezethető le és nem számítható ki valamely előzetes általános alapból... min-

31. V. ö. C. Olson: History pp.10-23.

Olsonnál a "stance" mindig a múlthoz viszonyul.

dig egyszeri, megismételhetetlen, csak önmagában érthető, valami, ami nem egy általános törvény esete csupán"³², így kutatásához a múltban megtörtént eseményeket (res gestae) fel kell tárni, rendszerbe kell foglalni. Herodotosz nevét - historia rerum gestarum - az "isztorin" (magától felfedezni) igéből származtatja, s valóban a "hisztor" (tanult ember) "amikor... odafordul történelméhez, akkor... specifikusan emberi szellemiségéből következően elvileg ráruházott föladatát teljesíti"³³ - azaz felfedezi azt. Ezzel szemben Olsonnál az ember másik lehetséges viszonyulása az eseményekhez nem a feltárás, hanem a "csinálás" (facio - fictio), a kitalálás. Ez nem azonos a ha-

32. K. Rahner: Ige p.127.

33. I. m. p.173.

zugsággal (locutio contra mentem) - mivel az már tudást feltételez -, hanem a tévedéshez hasonlóan az, mikor az ember nem-tudását pozitív formában fogalmazza meg, s - tudatalatti vágyból, félelemből is - úgy állítja be, mint igaz és helyes ismeretet. Ez a látszat-igazság mindig valamilyen hiányra mutat rá, melyet a kutatóknak fel kell dolgozniuk. "Az az energia, amit ebbe fektetnek, hogy (a fikciónak) értelmet szerezzenek...: kultúra."³⁴

"Következésképpen az ember... szellemi természete folytán lényegileg a történelemre tájolt"³⁵, egyedi szellemi élete történelmileg meghatározott. A tapasztalatok, képességek s élethelyzetek

34. K. Köstlin: Hazugságtörténet p.127.

35. K. Rahner: Ige p.174.

nemzedékről-nemzedékre hagyományozódva biztosítanak folytonosságot a megismerésben és értékelésben. Ez "alapvető jelentőségű az ember szellemi-történelmi lény(eg)e számára. Hiszen az ember eredendő értelmében nem "históriai tanulmányok" révén fordul oda történelmének "múltjához", hanem azáltal, hogy ez az "elmúlt" egy élő tradícióban (emberi-történelmi időben mérve) jelenvaló marad, sőt tulajdonképpen még mindig lesz."³⁶

36. K. Rahner: Ige p.176.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BERGSON, Henri: Teremtő fejlődés. Budapest, 1930. 338 p.
- HELVETIUS, Claude-Adrien: A szellemről a társadalomhoz való viszonyában /Részlet/. (In: A francia felvilágosodás morálfilozófiája. Szerk.: Ludassy Mária. Budapest, 1975. pp.403-438.)
- HENRICI, Peter: Az ember meghatározása. (In: Communio. Nemzetközi katolikus folyóirat, Budapest. 1993/3 pp. 3-16.)
- KANT, Immanuel: Grundlegung zur Metaphysik der Sitten. Gratz, 1796. 146 p.
- KANT, Immanuel: A gyakorlati ész kritikája. Budapest, 1922. 205 p.
- KANT, Immanuel: Die Metaphysik der Sitten. I.-II. Königsberg, 1797. 235, 190 pp.
- KLUCKHOHN, Clyde: The Personal Document in Anthropological Science. (In: Social Science Research Council Bulletin 53. pp.79-115.)
- KÖSTLIN, Konrad: Folklór az életrajzban: Hazugságtörténetek? (In: Documentatio Ethnographica 9. pp.119-130.)
- LEHMANN, Albrecht: Autobiográfiai módszerek. Lehetőségek és eljárások. (In: Documentatio Ethnographica 9. pp.47-60.)
- MANDELBAUM, David G.: Egy életrajzi tanulmány: Gandhi. (In: Documentatio Ethnographica 9. pp. 29-45.)
- MARKIEWICZ-LAGNEAU, Janina: Az önéletrajz Lengyelországban, avagy egy szociológiai módszer társadalmi alkalmazása. (In: Documentatio Ethnographica 9. pp. 11-28.)
- NYÍRI Tamás: Filozófiatörténet. Budapest, 1983. 618 p.
- OLSON, Charles: The Special View of History. Berkeley, 1970.
- RAHNER, Karl: Az Ige hallgatója. Budapest, 1991. 191 p.
- REDFIELD, Robert: The Little Community. Chicago, 1955. 182 p.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques: Értekezés az emberek közötti egyenlőtlenség eredetéről és alapjairól. (In: Filozófiatörténeti segédkönyv. Szerk.: Simon Endre. II. köt. Budapest, 1966. pp.252-276.)
- ROSMINI SERBATI, Antonio: Delle cinque piaghe della Santa Chiesa trattato dedicato al clero cattolico. Lugano, 1848. 313 p.
- THOMAS, William Isaac - ZNANIECKI, Florian: The Polish Peasant in Europe and America: monograph of an immigrant group. I-V. vol. Boston, 1918-1920.
- TITON, Jeff Todd: Az élettörténet. (In: Documentatio Ethnographica 9. pp.85-98.)
- TOBIASSEN, Anna Helene: Mit értünk életrajzi módszeren? (In: Documentatio Ethnographica 9. pp. 75-84.)

B. Virághalmy Lea

1986-ban érettségizett a budai Toldy Ferenc gimnáziumban. Diplomáit 1991, 1993 és 1994-ben szerezte az ELTE Bölcsészettudományi Karán, hol 1995-ben védte meg mentalitástörténeti témájú egyetemi doktori disszertációját.

Az Országos Széchényi Könyvtár tudományos kutatója, megbízott előadó az ELTE BTK-n.

Tanulmányai jelentek meg különböző folyóiratokban.

Önálló kötete a "Szemléletről Eszméltre" sorozatban megjelent "Gondolat az Időben, avagy a tradíciókutatás módszertana", Szentendre, 1995.